

## Tabakspijp met standbeeld van Rembrandt, 1852

Aad Kleijweg (*kleijweg1@gmail.com*)

Halverwege de 19<sup>e</sup> eeuw werden er in verschillende landen helden en bekende grootheden uit het verleden geëerd door een standbeeld te plaatsen. Zo kreeg de schilder Peter Paul Rubens in 1843 zijn standbeeld op de Groenplaats in Antwerpen. In het buitenland stond Rembrandt van Rijn bekend als de belangrijkste vertegenwoordiger van de Nederlandse schilderkunst. Daardoor viel de keuze voor Nederland, gemaakt door een groep belangrijke schilders, op Rembrandt en ze vormden in 1841 een comité met als doel een standbeeld voor hem op te richten.



*Rembrandt van Rijn. Houtsneede 1852. (uit: Streng, p.62)*

Op 27 mei 1852 was het zover en werd het standbeeld van Rembrandt onthuld door Koning Willem III. Het was een gietijzeren beeld dat ontworpen was door de uit België afkomstige Louis Roijer. Tegenwoordig is dit standbeeld het oudste nog bestaande standbeeld in Amsterdam en gegoten in één stuk. Het beeld werd geplaatst op de Botermarkt in het centrum van Amsterdam wat later in 1876 van naam werd veranderd in Rembrandtplein. Veel Amsterdammers spreken het uit als Rembrandtplein en tot 1985 stond het ook zo op de

straatnaamborden vermeld, maar omdat dit taalkundig onjuist is, hebben ze dit gewijzigd. In 1924 is het Rembrandtplein heringedeeld en is het standbeeld verplaatst en heeft een nieuwe sokkel gekregen. Ook in 2009 is het Rembrandtplein heringericht en kijkt Rembrandt in een andere richting (naar het westen). Ter gelegenheid van de onthulling van het standbeeld in 1852 werden verschillende bronzen gedenkpenningen geslagen. Op deze penningen stond het standbeeld afgebeeld met rondom de tekst "ONTHULD IN TEGENWOORDIGHEID VAN Z. M. DEN KONING WILLEM III OP DEN 27 MEI 1852". Ook zijn er meerdere prenten bekend waarop het standbeeld of deze gebeurtenis staat afgebeeld.



*Gedenkpenning uit 1852*

Van Goudse pijpenmakers is bekend dat ze in de 19<sup>e</sup> eeuw spraakmakende en actuele gebeurtenissen uitbeeldden op hun producten in de hoop zo een graantje mee te pikken en een verhoogde omzet te krijgen. Zo werden er ook pijpen gemaakt waarop het standbeeld van Rembrandt staat afgebeeld om deze feestelijk gebeurtenis onder de aandacht te brengen. In mijn verzameling bevinden zich twee pijpenkoppen die aan deze actuele gebeurtenis herinneren. Het eerste afgebeelde exemplaar is een Izabé model met een geschubde steel waar op de linkerkant Rembrandt staat afgebeeld in dezelfde houding als het standbeeld op het Rembrandtplein. In zijn rechterhand heeft hij een etsnaald en naast hem zien we een boek waarop zijn initialen RVR staan vermeld. Omdat de pijp geen merkje heeft is de maker van deze pijp vooralsnog niet te achterhalen. Dit exemplaar is 47 jaar geleden gevonden bij renovatiewerkzaamheden aan de Zuidwal in Oostzaan wat later gedeeltelijk is geannexeerd bij Amsterdam Noord. Op de rechterkant van de pijp zien we een vrouw afgebeeld met in haar rechterhand een lauwerkrans en in haar linkerhand een schilderspalet en penselen. Onder voorbehoud wordt hier waarschijnlijk zijn eerste grote liefde Saskia



Uylenburgh afgebeeld, die model stond voor veel van zijn schilderijen. De lauwerkrans symboliseert dat hij middels een standbeeld wordt geëerd en het schilderspalet met penselen spreekt voor zich.

Het tweede exemplaar in mijn verzameling is een kromkop waarvan het hielkje is afgebroken. Op de linkerzijde van de ketel zien we de tekst REMBRANDS PYPEN.



Op de rechterzijde zien we een schilderspalet met twee penselen. Aan de rokerskant op de vormnaad zien we Rembrandt in dezelfde pose als bij het eerste exemplaar alleen veel simpeler en stilistisch afgebeeld. Deze pijpenkop is gevonden in de polder bij Wilsveen. Op de afgebroken hiel heeft het merk gestaan. Een identiek exemplaar uit dezelfde persvorm is gevonden in Gouda en gemerkt GB gekroond. Dit merk was eigendom van Willem Wagenaar (1833-1879).

Bron: Streng, Toos *'Realisme' in de kunst- en literatuurbeschouwing in Nederland tot 1875*. Amsterdam University Press, Amsterdam 1995 (website DBNL Digitale Bibliotheek voor de Nederlandse Letteren).

Met dank aan Rob Prent voor het schenken van de Izabé pijpenkop, Freek Mayenburg voor het schenken van de kromkop pijpenkop en Bert van der Lingen voor de informatie over de pijp met het merk GB gekroond. Deze pijp bevindt zich in de collectie van Lia Schouten.



*Rembrandt staat hier afgebeeld op een Izabé model pijp met een geschubde steel. In zijn rechterhand heeft hij een etsnaald en naast hem zien we een boek waarop zijn initialen RVR staan vermeld. Meer hierover op pagina 70.*



*In de Oudheidkamer van de Historische Kring Liemeer is de expositie "Archeologische Vondsten Kern Nieuwveen" geopend. Voor details zie pagina 69.*